Rok XXIII. Nr. 7.

DZIENNIK URZĘDOWY

Rady Szkolnej Krajowej w Galicji.

Redagowany w Radzie Szkolnej Krajowej.

Wydany dnia 15. sierpnia 1919.

L. 213/pr.

Okólnik

Rady Szkolnej Krajowej do Rad Szkolnych Okręgowych, Zarządów szkół ludowych pospolitych i Dyrekcyj szkół wydziałowych, — Dyrekcyj wszystkich państwowych i prywatnych gimnazjów, gimnazjów realnych, szkół realnych, liceów i seminarjów nauczycielskich oraz Dyrekcyj szkół przemysłowych i handlowych z językiem wykładowym polskim w kraju — w sprawie przystosowania planów naukowych do zmienionych stosunków począwszy od roku szkolnego 1919/1920 aż do dalszego zarządzenia.

Po rozpadnięciu się Austrji wydał Delegat Ministerstwa W. R. i O. P. reskryptem z dnia 5 listopada 1918 Nr. 11 Dz. Urz. Rady Szkolnej Kraj. z r. 1918 pierwsze ogólne zarządzenia celem natychmiastowego wprowadzenia w życie niezbędnych zmian w nauczaniu w szkołach polskich na obszarze dawnej Galicji. Reskrypt z dnia 5 listopada 1918 ze względu na ówczas istniejący ustrój państwowy ma moc ustawy, a tem samem zniósł sprzeczne postanowienia dotychczasowych przepisów. Opierając się na treści tego reskryptu, a w granicach obowiązujących, przez Sejm ustawodawczy dotychczas niezmienionych ustaw, wydaje Rada Szkolna Krajowa po wysłuchaniu opinji fachowych kół nauczycielskich dla szkół z językiem wykładowym polskim następujące tymczasowe zarządzenia.

I. Szkoły ludowe.

1. W szkołach ludowych pospolitych 1—4-klasowych obejmować będą wiadomości z dziejów i przyrody przeważnie rzeczy ojczyste. Na przedmiot ten wyznacza się dotychczasowy wymiar godzin, powiększony w szkołach

3 i 4-klasowych godzinami uzyskanemi z powodu usunięcia nauki języka niemieckiego, przyczem część tych ostatnich przeznaczyć należy na naukę języka ojczystego (polskiego) i rachunków tak, by wymiar ten wynosił:

a) w skole 3-klasowej w klasie III.:

nauka rzeczy ojczystych	6
język ojczysty	5
rachunki	4

b) w szkole 4-klasowej,

	w kl. III.:	w kl. IV.:
nauka rzeczy ojczystych	7	7
język ojczysty	5	4
rachunki	4	4

2. Celem nauki rzeczy ojczystych jest rozbudzenie uczucia miłości ojczyzny i narodowe uświadomienie wychowanka, oparte na znajomości przeszłości swego narodu, na poznaniu kraju ojczystego, jego bogactw i piękności przyrodzonych.

3. Opierając się na odpowiednio dobranym materjale zawartym w nowem wydaniu „Szkółek" i uzmysławiając naukę środkami poglądowemi, wycieczkami i pogadankami, rozłożyć należy naukę rzeczy ojczystych tak, by na każdym stopniu tworzyła ona harmonijną całość, a mianowicie:

A) Co do historji ojczystej:

Już na st. I i II przy nauce języka ojczystego a nawet śpiewu, a szczególniej przy przerabianiu ustępów ciągłych, zawierających wzmianki o ojczyźnie lub traktujących bajeczne dzieje Polski, należy celowo i systematycznie uwzględniać przeszłość narodu o tyle, o ile poziom rozwoju dziatwy na to pozwala. W tym celu należy przerabiany materjał książkowy uzupełniać żywem, ciepłem słowem własnem, tak iżby dziecko miało dostateczne i odpowiadające jego wyobrażeniom pojęcie o swej przynależności do wielkiej całości narodowej i państwowej.

Na stopniu III stanowić będą pogadanki historyczne, oparte na materjale „Szkółki cz. III" zaokrągloną całość, obejmującą pogląd na okres piastowski i część jagiellońskiego (po koniec średniowiecza), przyczem fakty ważniejsze, opracowane w osobnych ustępach „Szkółki cz. III" utrwalić należy gruntownie w umyśle dziecka jako kanwę, na której ta całość będzie się opierała.

W ten sam sposób prowadzić należy dalej naukę historji na stopniu IV. Po gruntownem powtórzeniu materjału wziętego na st. III przejść należy do dziejów dalszych, obejmując całość aż do wypadków współczesnych. Szczególną uwagę poświęci nauczyciel epoce porozbiorowej. W tym celu winno nauczycielstwo przedewszystkiem pogłębić własne swoje wiadomości o dziejach tej epoki z uwzględnieniem roli i znaczenia każdego z byłych zaborów z osobna i uzupełnić ewentualne braki, które mogły wyniknąć z niedostatecznego uwzględnienia tej epoki historji Polski w dawniejszych planach seminarjów nauczycielskich. Zorjentowanie się nauczyciela w odnośnym materyale ułatwić może podręcznik p. t. Anatol Lewicki: Zarys historji polskiej aż do najnowszych czasów. Wydanie VIII H. Mościckiego. Warszawa-Lublin-Łódź-Kraków (K 31·20). Końcowa część tego dzieła zawiera treściwe przeglądowe zestawienie dziejów porozbiorowych oraz cenne

wskazówki bibljograficzne. Z tym podręcznikiem powinni zaznajomić się nauczyciele, a Rada Szkolna Krajowa zakupi pewną ilość egzemplarzy tegoż dla bibljotek okręgowych. Nadto zwraca się uwagę na następujące dzieła, które mogą służyć nauczycielstwu do dalszego kształcenia się w dziejach Polski i poznania jej ustroju:

a) Władysław Smoleński: Dzieje narodu polskiego. Wydanie V. Warszawa-Lublin-Łódź-Kraków (K 39.60);

b) J. Grabiec: Dzieje narodu polskiego. Cz. I. Dzieje Polski niepodległej. Warszawa (K 10·30). Cz. II. Dzieje porozbiorowe narodu polskiego. Warszawa (K 12.40);

c) Marja Dąbrowska: Dzieje naszej ojczyzny. Warszawa 1918 (K 11·—);

d) C. Niewiadomska: Dzieje Polski w obrazkach, podaniach, legendach. Warszawa. (K 22·—);

e) T. Korzon: Historja Polski. Kijów 1917. (K 21·—);

f) St. Kutrzeba: Historja ustroju Polski. Tom III. Czasy porozbiorowe. Warszawa 1917 (K 8·—);

g) Siemieński: Ustrój dawnej Rzeczypospolitej Polskiej. Poznań. 1917 (K 3·—);

h) Chołoniewska: Z naszej przeszłości. Wypisy historyczne. Warszawa.

B) Co do geografji:

Tok nauki tego przedmiotu będzie koncentryczny. Traktowana na I i II stopniu przygodnie, będzie nauka geografji ojczystej na stopniu III udzielana w ten sposób, że zaczynając od izby szkolnej, zakreślać będzie kręgi coraz większe aż do całości Polski. Całość ta winna być na III st. nauki tak przyswojoną, iżby dziecko miało odpowiednie pojęcie o rozległości państwa, o znaczeniu większych jego środowisk kulturalnych i przemysłowych, o sieci rzek i kolei żelaznych i o ukształtowaniu pionowem oraz o ważniejszych różnicach etnograficznych poszczególnych okolic. Materjału dostarczy „Szkółka cz. III“ w nowem swem wydaniu, ilustracyj zaś wycieczki, obrazy i mapy. W braku tych ostatnich posługiwać się należy rysunkiem na tablicy.

Na stopniu IV będzie materjał stopnia III należycie powtórzony i koncentrycznie rozszerzony, poczem przerobić należy najważniejsze wiadomości z nauki o ciałach niebieskich tokiem wskazanym układem „Szkółki cz. IV“.

Jako lekturę dla nauczyciela z dziedziny geografji Polski polecić można na razie:

a) Anna Nałkowska: Geografja Polski. Wyd. VI. Warszawa 1918 (K 8·80).

b) Ignacy Dzierżyński: Zarys geografji Polski. Część I. Przyroda. Warszawa 1918 (K 8·—).

c) T. Radliński: Geografja ludowa. Część I. Warszawa 1917. (K 12·—).

C) Co do wiadomości przyrodniczych i gospodarczych:

Pod tym względem trzymać się należy materjału rzeczowego, — zasadniczo zresztą niezmienionego — zawartego w podręcznikach, postępując i tu od rzeczy najbliższych i najłatwiejszych do coraz dalszych i trudniejszych. Wielkie usługi oddadzą tu wycieczki naukowe w najbliższą okolicę oraz — w miarę możności — i w dalsze, organizowane specjalnie np. celem zwiedzenia kopalni nafty, wosku, soli lub węgla, dalej fabryki, muzeum przyrodniczego lub technicznego, wystawy

gospodarczej, wzorowo urządzonych sadów i gospodarstw rolnych i t. d. Wiadomości z dziedziny fizyki i chemji opierać należy wszędzie, gdzie to tylko możliwe, na doświadczeniach demonstrowanych praktycznie w czasie pogadanki naukowej. Praktyczne wskazówki w tym kierunku zawierają podręczniki:

a) Bron. Duchowicz: Doświadczenia chemiczne przy pomocy możliwie najprostszych środków. Wydanie II. Lwów. Nakł. Polsk. Tow. Pedag. 1918. (K 5·—).

b) Kramsztyk: Doświadczenia fizyczne bez przyrządów. Lwów, Wende. (K 4·—).

D) Co do nauki języka ojczystego:

Nauka ta opierać się będzie na planie dotychczasowym z tą wszakże zmianą, że skala wymagań z tego przedmiotu będzie w szkołach 3 i 4-klasowych odpowiednio podwyższoną.

Należy więc dążyć do poprawności i biegłości w nauce czytania i pisania oraz do takiego opanowania słownictwa i zasad poprawnego wysłowienia się, iżby dziecko potrafiło wyrazić myśl swoją ustnie lub na piśmie w krótkich, skończonych, samodzielnie skonstruowanych zdaniach i bez rażących błędów ortograficznych.

Materjał z gramatyki przyswajać należy w sposób praktyczny, ograniczając go do rzeczy najpotrzebniejszych i najistotniejszych w zakresie odmiany imion i słowa, oraz części i budowy zdania, postępując zawsze od przykładów do reguły, a nie odwrotnie. Natomiast nie należy żądać od dziatwy wyuczania się definicyj gramatycznych. Pisowni i interpunkcji uczyć należy również praktycznie. Szczególny nacisk — zwłaszcza na stopniu IV — położy nauczyciel na przyswajanie wzorowych pod względem języka i budowy ustępów prozaicznych i poetyckich, zwracając uwagę na piękność i bogactwo języka. Praktyczne zużytkowanie zdobytego tą drogą zasobu leksykalnego winno dziecko zastosować przy opowiadaniu i streszczaniu nowo przerobionego materjału naukowego; w tym kierunku dążyć należy do swobody i samodzielności, unikając niewolniczego trzymania się słowa drukowanego.

W tym samym duchu i tym samym tokiem prowadzone będą ćwiczenia piśmienne, odbijające wiernie poziom istotnej samodzielności myśli dziecięcej.

4. W najbliższym czasie wyjdą z druku w nowem wydaniu podręczniki szkolne: Elementarz, Szkółka cz. II, cz. III i cz. IV, w których usunięte po myśli przytoczonego reskryptu ustępy zastąpiono i uzupełniono materjałem odpowiadającym powyższym wskazówkom.

Zanim jednak ukończony będzie druk tych podręczników i zanim szkoły zaopatrzone zostaną w nowe książki, które wprowadzone będą w miejsce dotychczasowych czytanek także w szkołach typu miejskiego, rzeczą będzie gron nauczycielskich i nauczycieli samoistnych przystosować naukę języka i rzeczy ojczystych do wymagań powyższych na razie bez podręczników, względnie na podstawie „Szkółek“ dotychczasowych.

5. W szkołach 4-klasowych pospolitych połączonych z wydziałowemi oraz w 4 niższych klasach szkół ludowych 5 i 6-klasowych odbywać się będzie nauka języka i rzeczy ojczystych wedle wskazówek obowiązujących szkoły 1—4 klasowe.

6. W szkołach wydziałowych oraz w V i VI kl. szkół posp. 5 i 6-klasowych, gdzie nowe podręczniki z powodu trudności technicznych wprowadzone zostaną później, usunie nauczycielstwo przy nauce historji, geografji i języka ojczystego z dotychczasowego planu ustępy odnoszące się do geografji i dziejów państwa austrjackiego, zastępując je materjałem dostosowanym do wskazówek powyższych i do rozporządzenia z dnia 5. XII 1918 L. 431/pr. Dz. Urz. Nr. 11. Odnośne zmiany w planie i w rozkładzie materjału naukowego przeprowadzone będą na konferencjach grona nauczycielskiego danej szkoły.

7. Ta sama — jak w punkcie 6 — uwaga odnosi się także do nauki dopełniającej w szkołach posp. 1—6-klasowych.

8. Ze względu na fakt, że zmiana podręczników szkolnych w chwili obecnej nie mogła być ani zupełną ani też nie mogła objąć wszystkich dotąd używanych książek szkolnych, uważać należy wskazówki powyższe jedynie za dyrektywy tymczasowe. Modyfikacja i ustalenie nowych zasad ustroju szkolnego przeprowadzone zostaną dopiero po uchwaleniu wytycznych w drodze ustawodawczej. Dlatego też Rada Szkolna Krajowa, nie wchodząc w szczegóły, pozostawia praktyczne przeprowadzenie tych ostatnich nauczycielstwu, licząc na jego samodzielność i doświadczenie, a zastrzega tylko zachowanie ogólnego kierunku wytkniętego w niniejszem rozporządzeniu oraz uwzględnienie warunków miejscowych.

II. Szkoły średnie.

A) Gimnazja klasyczne i realne.

1. Plan nauki religji pozostaje bez zmian.

2. Nauka języka ojczystego winna być ośrodkiem, około którego skupiać się ma czynność wychowawcza i naukowa w szkołach średnich. Z tego powodu pomnaża się liczbę tygodniowych godzin nauki tego przedmiotu w klasie I o dwie a w klasie III do VII po jednej godzinie tygodniowo, tak, że ogólna liczba godzin tygodniowych dla nauki języka polskiego wynosić będzie odtąd 33. Rozumie się samo przez się, że z „Czytań“ i „Wypisów“ usunąć należy wszystkie ustępy, które umieszczone były w tych podręcznikach ze względu na przynależność dawnej Galicji do monarchji Austro-węgierskiej.

Rozporządzając odtąd znaczniejszą liczbą godzin, winni nauczyciele języka polskiego w klasach niższych zwrócić szczególną uwagę na poprawność w wyrażaniu się ustnem uczniów w języku ojczystym tudzież na ćwiczenia piśmienne celem osiągnięcia jak największej poprawności pod względem gramatycznym i ortograficznym.

W klasie I ma nauczyciel użyć jednej godziny w tygodniu na przerabianie znajdujących się w „Czytaniach“ lub w „Wypisach“ ustępów (z ścisłem przestrzeganiem porządku ich umieszczenia w książce), traktujących o Polsce (obrazki z życia wybitnych postaci narodowych, opisy zdarzeń z przeszłości narodu, rodzime krajobrazy, obrazki stosunków obyczajowych, etnograficznych i t. p.).

Przy nauce historji i literatury w wyższem gimnazjum, której zadaniem jest poznanie gruntowne ideałów, jakie żyły w duszy natchnionych poetów narodowych, uwydatniać należy silnie jasne strony przeszłości Polski.

Na wszystkich stopniach nauki budzić należy u młodzieży poczucie piękności języka ojczystego.

3. Języki klasyczne. W nauce języków klasycznych, zwłaszcza przy lekturze autorów, zwracać należy szczególną uwagę na te momenty z życia i kultury starożytnych narodów, które pozwalają nam lepiej rozumieć życie nowoczesne w przeróżnych jego przejawach; należy wykazywać nić wiążącą czasy nowożytne ze światem klasycznym, przy każdej zaś sposobności uwydatniać wpływ literatur klasycznych na kulturę polską, na rozwój naszego języka i literatury.

Celem zyskania czasu na naukę języka polskiego zniża się liczbę godzin przeznaczonych na naukę języka łacińskiego w klasie III na 5, a języka greckiego w klasie III na 4, tak, że liczba ogólna godzin języka łacińskiego w całem gimnazjum wynosić odtąd będzie 45 tygodniowo, a języka greckiego 27.

4. Język niemiecki. W roku szkolnym 1919/20 języka niemieckiego w klasie I gimnazjów i gimnazjów realnych udzielać się nie będzie. W klasach następnych obowiązuje nadal dotychczasowy plan nauki z tem zastrzeżeniem, że w zakładach, które z powodu wypadków wojennych nie mogły prowadzić nauki przez czas dłuższy, jak to miało miejsce zwłaszcza w Galicji wschodniej, mogą grona nauczycielskie po wysłuchaniu opinji nauczycieli języka niemieckiego zatrzymać w klasie II podręcznik przepisany dla klasy I na przeciąg I półrocza, a nawet całego roku, przesuwając tem samem stopniowo wymagania tego przedmiotu o pół roku, względnie o cały rok. W klasie III i wyższych pozostaną w użyciu dotychczasowe podręczniki.

Liczbę ogólną nauki języka niemieckiego w klasach III do VIII ogranicza się do 3 godzin tygodniowo, tak że liczba ogólna godzin nauki języka niemieckiego wynosić odtąd będzie 22. (W gimnazjach realnych w kl. VI 2 godziny).

5. Nauka historji powszechnej i ojczystej. Obok nauki języka i literatury ojczystej wybitne miejsce w kształceniu młodzieży zająć powinna nauka dziejów, zwłaszcza ojczystych. Podobnie jak przy lekturze wzorów literackich podkreślać winni nauczyciele i uwydatniać jaśniejsze momenty z przeszłości Polski, budzące wiarę i ufność w twórczą moc narodu.

W planie naukowym dziejów powszechnych i ojczystych wprowadza się dwie zmiany zasadnicze:

a) na stopniu niższym przesunięcie nauki dziejów Polski z kl. I do III i IV;

b) przesunięcie początku pragmatycznego nauczania historji z kl. IV do V.

Wobec tego rozkład materjału na poszczególne klasy przedstawiać się odtąd będzie jak następuje:

Stopień niższy:

Klasa II: 2 godziny tygodniowo. Opowiadania i obrazy z dziejów i kultury świata starożytnego, głównie Greków i Rzymian na podstawie podręczników dotąd używanych.

Klasa III: 2 godziny tygodniowo. Opowiadania i obrazy z dziejów i kultury polskiej z uwzględnieniem w związku synchronistycznym najwybitniejszych zjawisk z dziejów i kultury innych narodów cywilizowanych w zakresie średniowiecza.

Klasa IV: 2 godziny tygodniowo. Jak w klasie III w zakresie doby nowożytnej, przyczem silnie nnalży uwydatniać okres odradzania się narodu polskiego u schyłku niepodległej Rzeczypospolitej i dzieje porozbiorowe.

W obu klasach (III i IV) uczniowie będą się posługiwali podręcznikami używanemi dotąd w klasie I i III. W szczególności zaznacza się, że podręcznik Gebertów (Opowiadania z dziejów Polski dla klasy I) w wydaniu nowem, drukującem się na najbliższy rok szkoiny, w znaczniejszej mierze uwzględnia wymagania tego nowego planu niż wydanie poprzednie.

Podręczniki te należy uzupełnić podług książki Chołoniewskiej lub podobnych dzieł Orszy, Kulikowskiej i t. p. obrazami z dziejów kultury Polski.

Nie należy jednak pod żadnym warunkiem skłaniać uczniów do nabywania tych podręczników.

Stopień wyższy:

A) W zakładach, w których w ubiegłym roku szkolnym nauka odbywała się prawidłowo:

Klasa V: 3 godziny tygodniowo. Wstępne wiadomości do zrozumienia historji w związku pragmatycznym. Dzieje starożytne i średniowieczne do końca X stulecia.

Klasa VI: 3 godziny tygodniowo. Dokończenie dziejów średniowiecznych i dzieje nowożytne do końca XVII wieku ze szczególnem uwzględnieniem dziejów Polski.

Klasa VII: W I półroczu 4 godziny tygodniowo. Dokończenie dziejów nowożytnych do chwili obecnej jak w klasie VI, w II półroczu 2 godz. tygodniowo: systematyczne dzieje Polski z uwydatnieniem dziejów kultury narodowej w dobie średniowiecza.

Klasa VIII: 4 godziny tygodniowo (w gimnazjum realnem, 3 godz. tygodniowo). Dokończenie dziejów Polski jak w kl. VII ze szczególnem uwydatnieniem historji porozbiorowej.

Nauka o państwie i statystyka: ustrój Polski przedrozbiorowej, Księstwa Warszawskiego, Królestwa Polskiego (kongresowego) oraz Rzeczypospolitej współczesnej. Najważniejsze wiadomości ze statystyki narodowościowej, wyznaniowej, gospodarczej i t. p.

B) W zakładach, które z powodu wypadków wojennych, nie mogły przez czas dłuższy prowadzić nauki:

Klasa V: 3 godziny tygodniowo. Wstępne wiadomości do zrozumienia historji w związku pragmatycznym. Dzieje starożytne do powstania cesarstwa rzymskiego.

Klasa VI: 3 godziny tygodniowo. Dokończenie dziejów starożytnych i dzieje średniowieczne ze szczególnem uwzględnieniem dziejów Polski.

Klasa VII: 4 godziny tygodniowo. Dzieje nowożytne ze szczególnem uwzględnieniem dziejów Polski.

Klasa VIII: 4 godziny tygodniowo dla nauki geografji, historji i nauki o państwie (w gimnazjum realnem 3 godziny tygodniowo): *a)* Geografja Polski; *b)* Dzieje Polski, z uwydatnieniem historji kultury; *c)* nauka o państwie i statystyka jak w kl. VIII pod *A)*.

We wszystkich zakładach naukę o państwie należy przerobić według broszury Peretiatkowicza i podać ogólne wiadomości geograficzne, gospodarcze oraz z prawodawstwa politycznego o Polsce współczesnej.

Prócz dziełka Peretiatkowicza może nauczyciel korzystać z dziełka Józefa Siemieńskiego, p. t.: „Ustrój dawnej Rzeczypospolitej Polskiej"; Roztworowskiego, p. t.: „Jak powstaje Państwo nowożytne"; Balzera, p. t.: „O ustroju Polski", (w skróceniu) Kutrzeby, p. t.: „Charakterystyka państwowości polskiej" i in.

Liczba godzin tygodniowych dla nauki historji wynosić odtąd będzie w kl. II do IV po 2 godz., w klasach V i VI po 3 godz., w kl. VII w zakładach pod *A)* 3 godz., w zakładach pod *B)* 4 godz., a w klasie VIII po 4 godziny tygodniowo. Ogólna liczba godzin nauki historji powszechnej i ojczystej wynosić będzie 20 (względnie 19).

Ważniejsze wskazówki dotyczące nauczania historji w szkołach średnich podaje Rada Szkolna Krajowa w zamieszczonym niżej dodatku do okólnika niniejszego.

6. Geografja powszechna i geografja ziem polskich. W klasie I przeznacza się na naukę geografji 3 godz. tygodniowo w tym celu, by nauczyciel mógł zasadnicze wiadomości z geografji ogólnej uprzystępniać uczniom i utrwalać w pamięci zapomocą jak najliczniejszych przykładów z terenu Polski.

Plan nauki geografji pozostaje w kl. I bez zmian. W klasie II dodać należy przy nauce o półwyspie Bałkańskim ustęp o krajach Krasowych. W kl. III podać uzupełnienia i rozszerzenia wskazane zmienionemi stosunkami przy nauce o krajach alpejskich i sudeckich. W kl. IV geografja ziem Polski, Węgier i krajów słowiańskich, które należały do byłej monarchji Austro-węgierskiej.

W kl. VI (w gimnazjach klasycznych, nierealnych) przeznacza się dla nauki geografji 2 godz. tygodniowo, wskutek czego z materjału przeznaczonego dotąd na kl. V i VI pozostawia się w kl. V tylko zasadnicze wiadomości z ogólnej geografji fizycznej, matematycznej, geologji, klimatologji oraz ogólny opis geograficzny Europy. Resztę materjału przenosi się do kl. VI

W kl. VII w zakładach pod *A)* przeznacza się 1 godz. tygodniowo dla geografji ziem Polski, tak że liczba ogólna godzin tego przedmiotu wynosić odtąd będzie 13, (względnie 12).

7. W planie nauki matematyki i fizyki nie wprowadza się zmian żadnych. Tylko w gimnazjach realnych, ze względów praktycznych, zaprowadzić należy taki sam porządek w przerabianiu materjału naukowego z fizyki w kl. III i IV jak w gimnazjach klasycznych. Liczba godzin fizyki w kl. III wynosić odtąd będzie 3, zaś w kl. IV 2.

Ogólna liczba godzin dla nauki fizyki wynosić będzie 12.

8. Nauki przyrodnicze. Ogólny plan nauki w zakresie nauk przyrodniczych zostaje niezmieniony, należy tylko wysunąć na plan pierwszy szczególne uwzglę-

dnienie przyrody, produktów i potrzeb Polski. I tak: na stopniu niższym przy poznawaniu typowych przedstawicieli głównych grup świata zwierzęcego należy szczególnie uwzględniać zwierzęta zamieszkujące ziemie Polski. Podobnie przy poznawaniu świata roślinnego mieć należy szczególny wzgląd na florę ziem polskich.

Zaznajamiając uczniów z najważniejszemi minerałami, należy uwzględniać te przedewszystkiem, które Polska wydaje, przetwarza i sprowadza. Na stopniu wyższym wiadomości te winny być uzupełniane nauką o najważniejszych skałach i zasadniczych zjawiskach geologicznych tudzież o dziejach ziemi, ze szczególnem uwzględnieniem ziem Polski. W kl. V poznać winni uczniowie kopaliny Polski i minerały, ważne w życiu codziennem ze względu na ich skład chemiczny, obróbkę przemysłową i znaczenie dla człowieka, w szczególności zaś dla Polaka.

Ze względu na konieczność nadania naukom przyrodniczym w szkole średniej kierunku praktycznego powinna nauka tych przedmiotów opierać się o ile możności na obserwacji naturalnego okazu, a gdzie go niema, modelu lub obrazu oraz na eksperymencie.

Uczniowie powinni być jak najwięcej zajęci czynnie, a więc: rysować, modelować, sekcjonować, eksperymentować i demonstrować.

Nauki przyrodnicze uzupełniają wycieczki metodycznie przeprowadzone oraz ćwiczenia w pracowni i w domu, w miarę czasu i środków.

Nauki przyrodnicze powinny kształcić także formalnie umysły młodzieży, wyrabiając w niej zmysł spostrzegawczy i skłonność do szukania przyczyn naturalnych czyli przyrodniczy sposób patrzenia na świat.

W zakładach, w których pracują przyrodnicy do tego należycie przygotowani, dopuścić można w klasach niższych metodę udzielania nauk przyrodniczych według pór roku i zbiorowisk.

Do nauki mineralogji w kl. V w gimnazjach realnych dodać należy zarys geologji ogólnej dla uwzględnienia potrzeb geografji, a zakończenie nauki zoologji, wobec redukcji godzin nauki do 2 w kl. VI przesunąć należy w tychże gimnazjach do kl. VII. Liczba godzin nauk przyrodniczych w gimnazjach klasycznych wynosić odtąd będzie 10, zaś w gimnazjach realnych 14. W kl. VI gimnazjów realnych pomnaża się liczbę godzin dla nauki chemji o jedną godzinę tygodniowo.

9. P r o p e d e u t y k a f i l o z o f i c z n a. Plan nauki tego przedmiotu zostaje bez zmiany. Poleca się tylko szczególne uwzględnienie metody heurystycznej i wprowadzenie 2 godzin logiki tam, gdzie istnieją odpowiednie po temu warunki.

10. L i c z b ę g o d z i n n a u k i r y s u n k ó w odręcznych w gimnazjach klasycznych pomnaża się w kl. I do 3, tak że liczba ogólna godzin nauki tego przedmiotu wynosić odtąd będzie 9.

11. L i c z b ę g o d z i n n a u k i g i m n a s t y k i w gimnazjach klasycznych w kl. I można podwyższyć o jedną tam, gdzie do tego istnieją odpowiednie warunki, a w tym wypadku te trzy godziny podzielić można na lekcje po półtora godziny.

B) Szkoły realne.

1. Językowi polskiemu dodaje się w kl. I 2, w klasach zaś III i IV po jednej godzinie tygodniowo. W ten sposób nauka tego przedmiotu odbywać się będzie w klasie I w pięciu godzinach tygodniowo, we wszystkich zaś innych klasach w 4 godzinach na tydzień z wyjątkiem klasy VI; w której dla 4. godziny w planie nauki miejsca znaleźć nie można.

W materjale naukowym przepisanym dla poszczególnych klas nie zajdą żadne zmiany. Wskazówki dydaktyczne, podane powyżej w odniesieniu do nauki języka polskiego w gimnazjach, należy mieć na względzie także we wszystkich klasach w szkołach realnych.

2. Nauka języka niemieckiego odbywać się będzie aż do dalszego zarządzenia w kl. I do III po 4 godz. tygodniowo, w kl. zaś IV i V po 3, a w kl. VI i VII po 2 godz. na tydzień na podstawie dotychczasowych podręczników.

Ponieważ obecnie używany podręcznik w kl. I mógłby w początkach nauki okazać się za trudnym w tych przypadkach, gdy uczniowie wstępujący do tej klasy z powodu nauki upośledzonej w szkole ludowej wskutek wypadków wojennych, przynoszą za małe przygotowanie w tym języku, co zdarzać się może zwłaszcza we wschodniej części kraju, przeto należy w tych przypadkach w szeregu lekcyj początkowych uczyć bez podręcznika, przy pomocy pisania na tablicy i na zeszytach, a gdy uczniowie posiędą znajomość najpotrzebniejszych wyrazów i form, przystąpić do przerabiania ustępów podręcznika, opuszczając ustępy trudniejsze.

3. W nauce języka francuskiego nie wprowadza się żadnych zmian.

4. W nauce historji powszechnej i ojczystej zarządza się co następuje:

Stopień niższy: jak w gimnazjach.

Stopień wyższy:

Klasa V (3 godz. tygodniowo). Wstępne wiadomości do zrozumienia historji w związku pragmatycznym. Dzieje starożytne i średniowieczne do końca X stulecia.

Klasa VI (2 godz. tygodniowo). Dokończenie dziejów średniowiecznych i dzieje nowożytne do wojny 30-letniej (wyłącznie) ze szczególnem uwzględnieniem dziejów Polski.

Klasa VII (2 godz. tygodniowo). Dokończenie dziejów nowożytnych, jak w kl. VI. Systematyczne dzieje Polski z uwydatnieniem historji kultury. Nauka o państwie i statystyka ze szczególnem uwzględnieniem stosunków Rzeczypospolitej współczesnej.

Wskazówki dotyczące nauki historji w szkołach średnich, podane w zamieszczonym niżej dodatku do niniejszego okólnika, odnoszą się także do szkół realnych.

5. Nauka geografji. W kl. I przeznacza się na ten przedmiot 3 godz. tygodniowo zamiast 2 w tym samym celu jak w gimnazjach.

W innych klasach zajdą w rozkładzie materjału naukowego o tyle zmiany, że opisy krajów b. monarchji Austro-węgierskiej rozdzieli się i połączy z opisem

krajów sąsiednich. W klasach niższych należy zachować ten sam rozkład nauki jak w gimnazjum.

W klasie V należy połączyć z opisem krajów bałkańskich opis b. austr. krajów Krasowych, w kl. VI zaś wziąć opis austrjackich krajów alpejskich, opis krajów czeskich i Węgier.

6. Matematyka zyskuje bez powiększenia materjału naukowego 2 godz. skutkiem powiększenia liczby godz. nauki w kl. I i II z 3 na 4.

7. Nauki przyrodnicze pozostają co do liczby godzin i rozkładu materjału naukowego bez zmian. Przy nauczaniu należy mieć na względzie te same uwagi co do uwydatniania rzeczy swojskich i przestrzegania praktycznego kierunku nauki jak w gimnazjach.

8. Chemja. W klasie IV należy przerabiać chemję organiczną przy nauce o węglu i uzupełniać przy odpowiednich sposobnościach nie odkładając jej aż do ukończenia chemji nieorganicznej, aby tem pewniej ustrzec się od uronienia czegokolwiek z wiadomości niezbędnych dla przygotowania do nauki przyrody i higjeny.

Liczba godzin dotychczasowych dla nauki chemji pozostaje bez zmiany.

Przy nauce chemji wogóle należy zwracać uwagę przedewszystkiem na wiadomości z technologji, pomijając natomiast zawiłe wzory i teoretyczne wywody na nich oparte.

9. Rysunki geometryczne, geometrja wykreślna i kaligrafja nie doznają żadnej zmiany.

10. W rysunkach odręcznych należy o ile możności uwzględniać okazy swojskie, zwłaszcza najbliższego środowiska z zastosowaniem do rozmaitych kategoryj ćwiczeń.

11. Ogólna liczba godzin nauki bez gimnastyki po uwzględnieniu powyżej wymienionych zmian będzie wynosiła aż do dalszego zarządzenia w klasach I i II po 26, we wszystkich zaś innych klasach po 30 godzin tygodniowo.

Rozkład godzin

w gimnazjum klasycznem na okres przejściowy.

Przedmiot	Klasa I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Razem
Religja	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Język ojczysty	5	4	4	4	4	4	4	4	33
Język łaciński	6	6	5	6	6	6	5	5	45
Język grecki	—	—	4	4	5	5	4	5	27
Język niemiecki	—	4	3	3	3	3	3	3	22
Historja	—	2	2	2	3	3	*A)* 3 *B)* 4	4	20(19)
Geografja	3	2	2	2	1	2	*A)* 1 *B)* —		13(12)
Matematyka	3	3	3	3	3	3	3	2	23
Nauki przyrodnicze	3	2	—	—	3	2	—	—	10
Fizyka i chemja	—	—	3	2	—	—	4	3	12
Propedeutyka filoz.	—	—	—	—	—	—	1(2)	2	3(4)
Rysunki	3	2	2	2	—	—	—	—	9
Kaligrafja	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Razem	26	27	30	30	30	30	30	30	233
Gimnastyka	3	2	2	2	2	2	2	2	17
Razem	29	29	32	32	32	32	32	32	250

UWAGA: *A)* i *B)* w rubryce historji i geografji oznaczają: *A)* zakłady w których nauka w roku ubiegłym odbywała się prawidłowo, *B)* zakłady, w których z powodu wypadków wojennych doznała znacznego uszczerbku.

Rozkład godzin

w gimnazjum realnem na okres przejściowy.

Przedmiot	Klasa I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Razem
Nauka religji	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Język ojczysty	5	4	4	4	4	4	4	4	33
Język łaciński	6	6	6	6	5	5	4	4	42
Język niemiecki . . .	—	4	4	3	3	2	3	3	22
Język francuski . . .	—	—	—	3	3	3	3	3	15
Historja	—	2	2	2	3	3	A) 3 B) 4	3 (Historja i Geografja razem)	18(19)
Geografja	3	2	2	2	1	1	A) 1 B) —		12 (11)
Matematyka	3	3	3	3	3	3	3	2	23
Geometrja wykreślna .	—	—	—	—	3	2	—	—	5
Nauki przyrodnicze . .	3	2	—	3 (Nauki przyrodnicze, Chemja i Fizyka razem)	3	2	2	2	14
Chemja	—	—	—		—	3	2	—	8
Fizyka	—	—	4		—	—	3	4	11
Propedeutyka filoz. . .	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Rysunki	4	3	3	2	—	—	—	—	12
Kaligrafja	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Razem . .	27	28	30	30	30	30	30	30	235
Gimnastyka	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Drugi język kraj. (jako względnie obowiązkowy)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(1)	(2)	(2)	(15)
Razem . .	31	32	34	34	34	33	34	34	266

Rozkład godzin

w szkole realnej w okresie przejściowym.

Przedmiot	Klasa							Razem
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Religja	2	2	2	2	2	2	2	14
Język polski	5	4	4	4	4	3	4	28
Język niemiecki	4	4	4	3	3	2	2	22
Język francuski	—	—	4	3	3	3	3	16
Geografja	3	2	2	2	1	1	—	11
Historja	—	2	2	2	3	2	4	15
Matematyka	4	4	3	4	4	4	5	28
Historja naturalna	2	2	—	—	2	2	2	10
Fizyka	—	—	3	2	—	4	4	13
Chemja	—	—	—	3	2	2	—	7
Geometrja i rysunki geom. .	—	2	2	2	3	3	2	14
Rysunki odręczne	4	4	4	3	3	2	2	22
Kaligrafja	2	—	—	—	—	—	30	2
Razem . .	26	26	30	30	30	30	30	202
Gimnastyka	2	2	2	2	2	2	2	14
Razem . .	28	28	32	32	32	32	32	216

III. Licea żeńskie.

Nauka w liceach ma się opierać nadal na planie normalnym z r. 1912 (Dz. rozp. min. 1912 Nr. XII) ze zmianami podanemi poniżej.

1. Umieszczone we wstępie niniejszego okólnika i w jego części szczegółowej uwagi ogólne o nauce języka polskiego, historji powszechnej i ojczystej, geografji i historji naturalnej w gimnazjach i gimnazjach realnych odnoszą się i do liceów żeńskich.

2. W nauce języka polskiego w klasie I (5 godzin tygodniowo) należy poświęcić jedną godzinę w tygodniu na lekturę ustępów z historji i kultury polskiej w porządku, w jakim są umieszczone w Wypisach.

W klasie III i IV obok ustępów zawartych w Wypisach (Próchnicki i Wojciechowski: Wypisy polskie na klasę V szkół średnich) mają uczennice czytać odpowiednie utwory poetyckie i prozaiczne w całości.

Wybór ich należy przedkładać Radzie Szkolnej Krajowej do zatwierdzeni.a W tych klasach zaznajomią się uczennice na podstawie lektury szkolnej i domowej z powieścią poetyczną, gawędą, nowellą, Panem Tadeuszem (w kl. IV), oraz poznają przynajmniej jeden dramat i jedną komedję w całości (kl. IV), nadto jedną powieść historyczną i jedną obyczajową.

Z historycznym rozwojem literatury polskiej zapoznają się uczennice w klasie V i VI na podstawie lektury Wypisów i odpowiednich utworów w całości, mianowicie w klasie V z literaturą od jej zawiązków do wystąpienia Mickiewicza wyłącznie, w klasie VI z literaturą od Mickiewicza do doby współczesnej. Oczywiście nauczyciel ograniczy się do rzeczy najważniejszych (ale te muszą uczennice poznać dokładnie), nie będzie narzucał sądów i poglądów, lecz opierając się na lekturze bieżącej i zużytkowując lekturę z klas poprzednich, wysnuje z niej przy współudziale uczennic charakterystykę dzieł, ich twórców, okresów literatury i t. p.

Nauka gramatyki polskiej w klasie I—IV, jak w gimnazjum.

3. W nauce języka niemieckiego w klasie I można używać podręcznika Leonharda i Jakóbca: Pierwsza książka do nauki języka niemieckiego dla szkół ludowych i średnich; w innych klasach zatrzymuje się podręczniki dotychczasowe.

4. Nauka języka francuskiego rozpoczyna się w klasie II na podstawie podręcznika Marji Jaworskiej p. t. Nauka języka francuskiego dla żeńskich szkół wydziałowych.

5. W nauce historji występują na pierwszy plan dzieje Polski.

Rozkład materjału jest następujący:

Klasa I. Opowiadania i obrazy z dziejów i kultury świata starożytnego, głównie Greków i Rzymian.

Klasa II. Opowiadania i obrazy z dziejów i kultury Polski z uwzględnieniem w związku synchronistycznym najwybitniejszych zjawisk z dziejów i kultury innych narodów cywilizowanych w zakresie średniowiecza.

Klasa III. Opowiadania i obrazy z dziejów i kultury Polski z uwzględnieniem w związku synchronistycznym najwybitniejszych zjawisk z dziejów i kultury innych narodów cywilizowanych w zakresie doby nowożytnej, przyczem silnie należy

uwydatnić okres odradzania się narodu polskiego u schyłku niepodległej Rzeczypospolitej i dzieje porozbiorowe.

Klasa IV. Wstępne wiadomości, potrzebne do zrozumienia historji w związku pragmatycznym. Dzieje starożytne oraz dzieje średniowieczne do wojen krzyżowych włącznie z szczególnem uwzgędnieniem dziejów Polski.

Klasa V. Dokończenie dziejów średniowiecznych i dzieje nowożytne do rewolucji francuskiej wyłącznie z szczególnem uwzględnienem dziejów Polski.

Klasa VI. Dokończenie dziejów nowożytnych. Systematyczne powtórzenie dziejów Polski z uwydatnieniem historji kultury. Nauka o państwie i statystyka z szczególnem uwzględnieniem stosunków w Polsce współczesnej.

Wskazówki dotyczące nauki historji w szkołach średnich, podane w zamieszczonym poniżej dodatku, odnoszą się i do liceów żeńskich.

6. Nauka geografji w klasie I—IV, jak w gimnazjum (w kl. I 2 godziny tygodniowo, jak dotychczas). W klasie VI geografja Polski zamiast geografji monarchji Austro-węgierskiej.

7. Nauka matematyki, historji naturalnej, fizyki, chemji i mineralogji oraz rysunków odręcznych według planu normalnego.

8. W nauce somatologji w klasie VI (2 godziny tygodn.) należy uwzględnić wydatnie higjenę.

9. Gimnasyka i roboty ręczne kobiece są przedmiotami obowiązkowemi od klasy I–VI.

Gdyby w r. szk. 1919/20 z powodu trudności nabycia materjałów, do nauki robót ręcznych potrzebnych, nauka nie mogła odbywać się prawidłowo i z korzyścią, zezwala się na użycie godzin, na nią przeznaczonych, w klasie I na geografję i rysunki po jednej godzinie, w innych klasach na naukę tych przedmiotów, w których z powodu anormalnych stosunków w r. szk. 1918/19 pozostały największe zaległości, a gdyby zaległości nie było, na naukę języków.

10. Naukę gimnastyki zaleca się odbywać 4 razy w tygodniu po pół godziny zamiast 2 razy po jednej godzinie.

11. Przedmiotami nadobowiązkowemi w liceach są śpiew (kl. I—VI) i język angielski (od klasy IV).

Rozkład nauk w liceach.

Przedmiot	Klasa I	II	III	IV	V	VI	Razem
Religja	2	2	2	2	2	2	12
Język polski	5	4	4	4	4	4	25
Język niemiecki	5	4	4	3	3	3	22
Język francuski	—	4	4	4	4	4	20
Historja	2	2	2	3	3	3	15
Geografja	2	2	2	2	2	1	11
Matematyka	3	3	3	3	2	3	17
Historja naturalna	2	2		3	2	2	8
Fizyka	—	—	3		2	2	10
Rysunki odręczne	3	3	2	2	2	2	14
Kaligrafja	1	—	—	—	—	—	1
Roboty ręczne kobiece	2	2	2	2	2	2	12
Gimnastyka	2	2	2	2	2	2	12
Razem	29	30	30	30	30	30	179

IV. Seminarja nauczycielskie.

1. W seminarjach utrakwistycznych w r. 1919/20 nauka odbywać się będzie przeważnie w języku polskim — z wyjątkiem języka ruskiego, który będzie przedmiotem obowiązkowym i którego nauka odbywać się będzie i nadal po rusku. Przy nauce realjów używanie języka ruskiego ograniczone będzie do zaznajamiania uczniów i uczennic z terminologją ruską. Nauka języka niemieckiego odbywać się będzie o ile możności po niemiecku.

2. Przy nauce wszystkich przedmiotów usunąć należy z programu dotychczasowego wszystek materjał traktujący o b. monarchji Austr.-węgierskiej i o przynależności kraju do tego państwa, a zastąpić go wiadomościami odnoszącemi się do Polski.

3. Przy nauce pedagogiki położyć więc należy na kursie IV. w historji pedagogiki główny nacisk na dzieje szkolnictwa polskiego i na rolę, jaką odegrało ono w rozwoju szkolnictwa na Rusi oraz na stosunek do zachodnich prądów pedagogicznych i na rozwój samodzielnej myśli pedagogicznej polskiej. Natomiast rozwój szkolnictwa austrjackiego traktowany będzie narówni z historją szkół innych narodów i państw. Nowe plany naukowe dla polskich szkół powszechnych należy w miarę ich wprowadzania przyswajać kandydatom na tle porównawczem: zarazem zapoznawać będzie nauczyciel uczniów i uczennice ze wszystkiemi nowemi rozporządzeniami i zarządzeniami odnoszącemi się do szkolnictwa powszechnego oraz z temi przepisami obowiązującego obecnie Regulaminu szkolnego, które dla praktyki nauczycielskiej mają zasadnicze znaczenie ogólne.

4. Dominujące stanowisko w programie naukowym zajmować będzie nauka języka polskiego: ona będzie właściwym ośrodkiem i osią wszelkiej czynności naukowej i wychowawczej w seminarjum nauczycielskiem. W tym celu należy zakres i treść tego przedmiotu odpowiednio rozszerzyć, a mianowicie:

a) O ile grono nauczycielskie ze względu na przygotowanie językowe uczniów (uczennic) uzna za możliwe, zezwala Rada Szkolna Krajowa na rozpoczęcie nauki historji literatury już na kursie II według następującego planu:

Kurs II: Dzieje literatury do okresu stanisławowskiego;

Kurs III: Okres stanisławowski i trzej wieszczowie: Mickiewicz, Słowacki i Krasiński;

Kurs IV: Epigonowie romantyzmu i dalsze dzieje literatury aż do najnowszych czasów.

W takim razie na kursie I wypadnie przerobić wzory poezji i prozy.

Zależnie od warunków miejscowych można naukę historji literatury rozpocząć od II półrocza II kursu, przesuwając odpowiednio okresy.

b) Zastrzega się jednak, że mimo tych zmian w planie ma nauka gramatyki być prowadzona według planu dotychczasowego, przyczem zezwala się na używanie podręcznika Szobera: Zwięzła gramatyka języka polskiego (Warszawa).

c) Zarazem należy również kłaść nadal należyty nacisk na ćwiczenia w poprawnem, wyrazistem i pięknem czytaniu, opowiadaniu i podawaniu treści i toku myśli z ustępów czytanych tudzież w wygłaszaniu ich. Prawidłowy akcent, wyrazista i wyraźna a poprawna wymowa będą tu przedmiotem szczególnej pieczołowitości.

d) W ćwiczeniach piśmiennych dążyć należy do jak największej poprawności pod względem gramatyki i ortografji oraz do możliwie największej samodzielności w opracowywaniu tematów; ograniczyć należy dawanie tematów wyłącznie literackich i reprodukujących, a natomiast rozszerzać skalę różnorodności tematów wolnych.

e) Na naukę języka polskiego wyznacza się następujący wymiar godzin tygodniowo:

A) W seminarjach nauczycielskich w zachodniej części b. Galicji:

	Kurs: I	II	III	IV
aa) w eminarjach męskich o kierunku rys.-językowym:	5	5	4	5
bb) „ „ „ „ „ przyrodn.-gospod.:	5	5	4	4
cc) „ „ żeńskich:	5	4	4	4

B) W seminarjach nauczycielskich we wschodniej części kraju:

	Kurs: I	II	III	IV
aa) w seminarjach męskich o kierunku rys.-językowym:	4	4	4	5
bb) „ „ „ „ „ przyrodn.-gospod.:	4	4	4	4
cc) „ „ żeńskich:	4	4	4	4

5. Naukę języka ruskiego we wschodniej części b. Galicji traktować należy jako naukę drugiego języka krajowego. Tygodniowy wymiar godzin pozostaje na kursie I i II bez zmiany (3, 3), na kursie III i IV wynosić będzie po 2, a godziny zbywające przeznacza się na język polski.

6. Cel nauki języka niemieckiego należy odpowiednio obniżyć, ale zarazem należy naukę prowadzić tak intensywnie, by cel ten rzeczywiście został w całości osiągnięty. Głównym celem nauki będzie możliwie największa wprawa w używaniu języka potocznego tudzież poprawne wyrażanie się ustne i na piśmie. Naukę gramatyki w tych ramach ograniczyć należy do istotnej potrzeby. Obrazki z historji literatury, umieszczone w wypisach, traktować należy jako materjał lektury, a nie jako naukę historji literatury niemieckiej.

Na kursie I przerobić należy w r. 1919/20 z uczniami i uczennicami nowo wydany podręcznik dla szkół ludowych Leonharda i Jakóbca: Pierwsza książka do nauki jęz. niem. dla szkół lud. i średnich (Lwów 1918), a uczący tego języka na kursie I zechcą po upływie roku szkolnego zdać Radzie Szkolnej Krajowej sprawę z poczynionych spostrzeżeń i przedstawić wnioski zmierzające do poprawy układu podręcznika w nowem wydaniu.

Tygodniowy wymiar godzin nauki języka niemieckiego wynosić będzie we wszystkich seminarjach na każdym kursie po 2, godziny zaś zbywające rozdziela się na geografję, historję i język polski.

7. Szczególniejszą pieczą otoczą grona nauczycielskie naukę geografji i historji Polski. Młodzież nasza winna wynieść możliwie najdokładniejszą znajomość przyrody i dziejów Polski, aby przez to tem więcej umiłowała kraj ojczysty i tem wydatniej mogła dlań pracować. W tym celu zmieniony zostaje plan dotychczasowy jak następuje:

a) Dla geografji.

Kurs I: Podstawowe wiadomości z geografji matematyczno-fizycznej, objaśniane na globusie i karcie ziem polskich; ogólna znajomość Azji, Australji, Afryki.

Kurs II: Ogólna i szczegółowa znajomość Europy; przeglądowa znajomość Ameryki.

Kurs III: Ogólny i szczegółowy opis Polski z wybitnem uwzględnieniem stosunków gospodarczych.

Kurs IV: Jak dotąd (Metodyka, uzupełnienie wiadomości z geografji matematyczno-fizycznej; porównawcze powtórzenie całego materjału naukowego).

b) Dla historji.

Kurs I: Ogólny pogląd na dzieje powszechne ze szczególnem uwzględnieniem momentów kulturalnych — do wystąpienia Polski na widownię dziejową; dzieje Polski na tle dziejów powszechnych do śmierci Bolesława Krzywoustego.

Kurs II: Dzieje Polski na tle dziejów powszechnych do śmierci Augusta III.

Kurs III: Dzieje Polski na tle dziejów powszechnych do ostatnich dni.

Kurs IV: Wskazówki metodyczne jak dotąd. Nauka o Polsce współczesnej, w szczególności ustrój Rzeczypospolitej Polskiej z uwzględnieniem ustroju politycznego Europy i ważniejszych państw pozaeuropejskich. Prawa i obowiązki obywatelskie.

Do nauki o państwie poleca się broszurę Peretiatkowicza: Wiadomości polityczne. Warszawa 1918 — oraz J. Siemieńskiego: Ustrój dawnej Rzeczypospolitej Polskiej i St. Kutrzeby: Charakterystyka państwowości polskiej. Do nauki dziejów Polski służyć może podręcznik Grabca: Dzieje Polski niepodległej (K 10·30) i Dzieje porozbiorowe Narodu pol. (K 12·40) — albo A. Lewickiego: Zarys historji Polski (wyd. VIII, H. Mościckiego).

Tygodniowy wymiar godzin nauki historji na kursie III podwyższa się do 3-ch; w seminarjach męskich o kierunku rysunkowo-językowym podnosi się wymiar nauki geografji na kursie III również do 3 godzin tygodniowo.

8. Przy nauce rysunków należy o ile możności usuwać obce środki naukowe (modele i wzory) i zastępować je okazami swojskiemi zwłaszcza najbliższego środowiska — z zastosowaniem do rozmaitych kategoryj ćwiczeń.

9. Naukę robót ręcznych kobiecych ograniczyć można w tym roku do cerowania i naprawiania bielizny i sukien.

10. W innych przedmiotach plan nauki pozostaje bez zmiany.

11. Egzamin wstępny do seminarjów nauczycielskich ogranicza się do egzaminowania z religji, języka polskiego i ruskiego, historji polskiej i rachunków. Przygotowanie w zakresie kaligrafji oceniać należy na podstawie wypracowań językowych, przy tym egzaminie wykonanych.

Z powodu różnej praktyki dotychczasowej zwraca się zarazem uwagę, że przy egzaminie wstępnym nie należy zgłoszonych egzaminować ze śpiewu i muzyki, tylko należy zbadać, czy przy muzykalnym słuchu i rytmicznem poczuciu kandydata (tki) można oczekiwać wystarczających postępów w nauce muzyki i śpiewu i czy wobec tego wśród innych równych warunków zasługuje na szczególniejsze uwzględnienie.

Żądania przedkładania gotowych robót ręcznych i rysunków przy tym egzaminie należy zaniechać.

12. W klasach przygotowawczych do seminarjów nauczycielskich we wschodniej części kraju wyznacza się na naukę języka polskiego 6, na język ruski 4 godziny tygodniowo.

Pozatem w planie naukowym klasy przygotowawczej nie wprowadza się żadnych zmian.

13. Celem uzupełnienia braków w nauce, wywołanych w niektórych zakładach wypadkami wojennymi, wydaje się równocześnie osobne zarządzenia.

V. Szkoły przemysłowe.

Na program nauki w szkołach przemysłowych wszystkich kategoryj składają się przedmioty teoretyczne i nauka praktyczna. Przedmioty teoretyczne służą potrzebom zarówno ogólnego jak i zawodowego wykształcenia uczniów. Co do zakresu pierwszego zaleca się odpowiednie zastosowanie zasad, wypowiedzianych w niniejszym okólniku dla szkół średnich, a po części dla szkół ludowych. Odpadnie zatem w nauce języka polskiego wszystko to, co miało na celu budzenie u młodzieży poczucia przynależności do b. państwa austrjackiego, a natomiast wzmoże się nauka rzeczy ojczystych. W historji i geografji należy stosować następujące wskazówki:

1. W szkołach zawodowych dla poszczególnych gałęzi przemysłu:

a) Historja (przy języku polskim): Kilka sylwet wielkich mężów z przeszłości Polski. Kilka obrazków z życia obyczajowego i kulturalnego, zwłaszcza miast w dawnej Polsce.

b) Nauka o ziemi: Elementarne wiadomości z geografji fizycznej i nauki o klimacie ilustrowane na przykładach z terenu Polski. Rozmieszczenie płodów surowych na ziemiach polskich.

2. W wyższej szkole przemysłowej:

a) Geografja na kursie I (2 półrocza): Powtarzanie elementów geografji matematycznej i fizycznej winno być ilustrowane licznemi przykładami z terenu Polski. Szczegółowy opis byłej monarchji Austrjacko-węg. odpadnie. Przegląd innych części świata ma się dokonywać głównie pod kątem widzenia ich gospodarczego znaczenia dla Europy.

b) Przy nauce dziejów powszechnych, które na kursie II ma się doprowadzić do początków doby dziejowej Polski (963), należy szczególnie uwzględniać dzieje ojczyste, a w obrazkach kultury wieków średnich i nowożytnych uwydatniać rozwój miast, jako ognisk rękodzieła, przemysłu, handlu i sztuki. — Syntezą nauki ma być systematyczne powtórzenie na kursie IV dziejów Polski do chwili obecnej, połączone z zarysem geografji Polski, głównie gospodarczej.

c) W wiadomościach politycznych i społecznych uwzględniać głównie obecny ustrój Rzeczypospolitej, przyswoić uczniom znajomość praw i obowiązków obywatelskich z należytem uwzględnieniem urządzeń i przepisów polskich w miarę ich wydawania, nie przeoczając przytem obowiązujących jeszcze przepisów dotychczasowych, wreszcie podać uczniom najważniejsze daty ze statystyki gospodarczej.

d) Nauka języka niemieckiego w wyższej szkole przemysłowej pozostaje na razie bez zmiany, a głównem jej zadaniem ma być wprawa w używaniu języka potocznego, przyczem należy przyswajać uczniom wyrazoznawstwo tech-

niczne i rzemieślnicze. W szkołach zawodowych dla poszczególnych gałęzi przemysłu, w których dotychczas udzielano tej nauki, będzie ona przedmiotem nadobowiązkowym; z uwagi zaś na to, że do przeważnej części tych szkół przyjmuje się uczniów z ukończoną szkołą ludową, w której nauka języka niemieckiego przestaje obowiązywać, zaleca się na pierwszym stopniu nauki używać przystępnego i łatwego podręcznika St. Leonharda i J. Jakóbca, p. t.: Pierwsza książka do nauki języka niemieckiego dla szkół ludowych i średnich.

e) Teoretyczne przedmioty ściśle zawodowe (przemysłowe i handlowe) doznają również zmian, wynikających ze zmienionych stosunków politycznych. Należy zatem w stylistyce, zamiast przepisów wiedeńskiej kasy oszczędności, zaznajamiać uczniów z postanowieniami polskiej pocztowej kasy oszczędności, a przy nauce o ustawie przemysłowej uwzględniać odmienne przepisy tej ustawy, obowiązujące w byłych zaborach rosyjskim i niemieckim.

f) W rachunkach przemysłowych należy przy omawianiu środków płatniczych podawać zasadę ustawy monetarnej Unji łacińskiej, o którą oprze się przyszła waluta polska. Przy wypracowywaniu przykładów należy uwzględniać obowiązujące przepisy cłowe, kolejowe i pocztowe, przystosowywać odpowiednio ceny towarów i materjałów do współczesnych stosunków targowych i zaznajamiać uczniów z miarami i wagami, używanemi w b. Królestwie Polskiem (pud, funt, łokieć, włóka, morga, pręt i t. p.). Z uwagi na anormalność obecnych stosunków targowych wypadnie zwracać uwagę uczniów na przejściowy charakter tych stosunków.

Aby wszelkiej produkcji w pracowniach i warsztatach szkolnych nadać cechy swojskie, a zwłaszcza nauce budownictwa i różnych gałęzi przemysłu artystycznego zachować charakter polski, należy szczególną opieką otoczyć naukę form i konstrukcji na wydziałach budowlanych i artystycznych. Usilną uwagę zwracać przeto wypadnie na rozbudzenie u sposobiącej się do wytwórstwa młodzieży uświadomionego odczucia odrębności i piękna rodzimych cech formy, będącej — jak wiadomo — wypadkową nie tylko własności tektonicznych, lecz także zespolonego wpływu kultury, potrzeb, uzdolnień i upodobań narodu polskiego. Ze wskazania piękna i potrzeby troskliwego studjum dawnych rodzinnych form w budownictwie nie wynika jednak bynajmniej wskazanie ich naśladownictwa, jeżeli zwłaszcza chodzi o nowoczesne budowle większe, mające uczynić zadość dzisiejszym zmienionym stosunkom i wymaganiom. Dotychczasowe próby tego rodzaju wykazały niewątpliwie, jak wskutek biernego naśladownictwa, dawne żywe budownictwo kostniało w martwą architekturę. Przy budowie wielkomiejskich domów i gmachów rozstrzygają bowiem, coraz to inne kulturalnie, społecznie i technicznie uzasadnione prawa, tworzące jedynie właściwą podstawę do uzyskania nowej organicznej formy. Inaczej ma się rzecz w zakresie mniejszych zadań budowlanych na wsi i w małem miasteczku, gdzie przez długie lata przechowuje się tradycja, a sposób życia zwolna tylko ulega nieznacznym przemianom. Tam można i powinno się nawiązywać bezpośrednio do dawnych form i w ich duchu budować nasze dworki, domy małomiasteczkowe, budynki użytkowe, chaty i zagrody włościańskie i t. p. — To dwojakie zadanie umiłowania i ochrony spuścizny z jednej, a przetapiania jej gdzie potrzeba, w nowe formy, odpowiadające przejawom współczesnego życia z drugiej

strony, winna młodzież poznawać i w miarę uzdolnień do pokonywania jego w przyszłej praktyce zawodowej sposobić się w szkołach przemysłowych.

Następujący wykaz bibljograficzny książek i wydawnictw obrazkowych wskaże nauczycielom i uczniom źródła, z których zaczerpnąć mogą potrzebnych w tym względzie wiadomości.

Stanisław Noakowski, „Architektura polska, Szkice kompozycyjne, Książnica polska Tow. Naucz. Szk. Wyższ., Lwów-Warszawa, 1920 (w prospekcie).

Szyller, „Czy mamy polską architekturę?“ Warszawa;

Mokłowski, „Sztuka ludowa w Polsce, Lwów, 1903“;

Matlakowski „Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu, Warszawa 1901“;

Gloger Zygmunt „Budownictwo drzewne i wyroby z drzewa w dawnej Polsce, Warszawa 1907“;

Kopera i Lepszy, „Kościoły drewniane Galicji zachodniej“;

„Materjały do architektury polskiej: I Wieś i miasteczko, Wydawnictwo Tow. Opieki nad zabytkami przeszłości, Warszawa 1916 i nast.“:

„Rocznik krakowski“ (dotychczas 18 tomów).

„Teka grona konserwatorów Galicji zachodniej, Kraków 1900 i nast.“ (dotychczas 5 tomów);

Dr. Zubrzycki Jan Sas „Po ziemi ojczystej, Kraków 1911—12“; „Skarb architektury w Polsce, 1907—09“; „Styl Zygmuntowski, 1914“. „Styl nadwiślański, 1910“; „Polskie budownictwo drewniane, 1916“; „Utwór kształtu, 1912—16“; „Murarz polski“. „Cieśla polski, Kraków, 1915—16“;

Łoziński Władysław „Sztuka lwowska w XVI i XVII wieku, 1898“; „Życie polskie w dawnych wiekach“;

Sławomir Odrzywolski „Renesans w Polsce, zabytki sztuki z wieku XVI i XVII; Wiedeń 1899“;

„Sztuka stosowana, Wydawnictwo Tow. Polska sztuka stosowana“ Kraków 1902 i nast.“;

„Wita Stwosza Wielki ołtarz w kościele P. Marji w Krakowie, Nakładem Tow. miłośników historji i zabytków Krakowa, 1912“;

„Przemysł artystyczny, Wydawnictwo Miejskiego Muzeum Przemysłowego we Lwowie 1896—1897“;

„Prace Komisji historji sztuki. Wydawnictwo Akademji Umiejętności w Krakowie;

„Sprzęt, Wydawnictwo Biura przemysłu drzewnego, poświęcone zabytkom i odbudowie sprzętarstwa, Kraków, 1918“;

„Odbudowa polskiej wsi, projekty chat i zagród włościańskich, Wydawnictwo obywatelskiego komitetu odbudowy wsi i miast, Kraków, 1915“;

„Odbudowa polskiego miasteczka, Wydawnictwo (jak wyżej), Kraków, 1916“;

Józef Seruga i Zygmunt Hendel „Kościół narodzenia Najśw. Marji Panny w Łapczycy, Kraków 1917“;

Karol Iwanicki „Budownictwo wiejskie“;

Dr. Józef Piotrowski „Ochrona zabytków a odbudowa kraju“;

Wojciechowski Tadeusz „Katedra na Wawelu, 1900";
Essenwein „Die mittelalterlichen Kunstdenkmale der Stadt Krakau, 1869;
Hans Lutsch „Bilderwerk schlesischer Kunstdenkmäler, Wrocław 1903";
Kohte Julius „Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Posen, 1896—98";
Paul Weber „Wilna, Eine vergessene Kunststätte, 1917";
Gurlitt Cornelius „Warschauer Bauten aus der Zeit der sächsischen Könige, Berlin 1917";
Griesbach „Das polnische Bauernhaus, 1918";
M. Haberlandt „Werke der Volkskunst mit besonderer Berücksichtigung Österreichs, 1914";

VI. Szkoły handlowe.

Zasady, wypowiedziane w niniejszym okólniku dla szkół średnich, mają być odpowiednio zastosowane także w szkołach handlowych

W szczególności zaś należy:

1. W akademjach handlowych w nauce języka polskiego w klasie III i IV dodać po jednej godzinie w tygodniu w celu należytego uwzględnienia nauki kultury polskiej;

2. W geografji gospodarczej we wszystkich szkołach handlowych zamiast geografji Austro-Węgier przerobić dokładnie gospodarczą geografję ziem polskich, a geografję byłej monarchji Austro-węgierskiej traktować łącznie z geografją państw ościennych.

3. W historji powszechnej i handlowej uwzględnić według możności wskazówki, podane dla tego przedmiotu w szkołach przemysłowych względnie w wyższych klasach szkół średnich; a

4. naukę o ustroju państwa prowadzić według wskazówek, podanych powyżej dla szkół przemysłowych;

5. W rachunkach kupieckich, przy omawianiu obcych walut, miar i wag, zaznajomić uczniów dokładnie z systemem monetarnym Unji łacińskiej o który ma się oprzeć przyszła waluta polska, tudzież uwzględnić miary i wagi obowiązujące jeszcze w byłym zaborze rosyjskim (funt = 40 dkg., włóka = 30 morgom, morg = 300 prętom = 0·56 ha, i t. p.).

Dewizy, efekta i monety obliczać na stopniu niższym według zwyczajów miejscowych, na stopniu średnim i wyższym według postanowień giełd w Krakowie, Lwowie i Warszawie; natomiast obliczanie tych walorów według zwyczajów giełdy wiedeńskiej połączyć z obliczeniami na giełdach zagranicznych, z giełd niemieckich uwzględnić tylko giełdę w Hamburgu.

Przy obliczaniu wartości kruszców szlachetnych za podstawę obliczenia przyjąć stopę monetarną waluty francuskiej. Przykłady, zawarte w podręcznikach wydanych przed wojną, zmienić stosownie do obecnych cen towarów i kursów giełdowych, a po uchwaleniu nowej polskiej taryfy cłowej uwzględnić ją przy nauce.

6. W nauce o handlu i wekslach, w prawie handlowem, przemysłowem i wekslowem uwzględnić według możności odmienne postanowie-

nia, obowiązujące jeszcze w byłych zaborach niemieckim i rosyjskim; po wydaniu ustaw obowiązujących całą Rzeczpospolitą Polską, materjał naukowy przystosować do tych ustaw.

7. W historji naturalnej, towaroznawstwie i chemji uwzględnić florę i faunę, płody surowce i przemysł na ziemiach polskich.

8. W języku niemieckim pominąć szczególne uwzględnienie poetów austrjackich, a literaturę ograniczyć do Goethego i Schillera.

9. W akademjach handlowych obniżyć liczbę godzin nauki języka niemieckiego w klasie III i języka francuskiego w klasie IV o jedną godzinę, a godziny zbywające dodać do nauki języka polskiego w tych klasach (obacz 1). Naukę geometrji z klasy I usunąć, a 1 godzinę dodać do nauki języka francuskiego. Ćwiczenia chemiczne przesunąć z klasy III i IV do klasy II i III.

W szkołach kupieckich i akademjach handlowych liczbę godzin nauki kaligrafji ograniczyć do jednej w tygodniu w klasie I i II, a z planu nauki usunąć pismo niemieckie.

Lwów, dnia 5 sierpnia 1919.

Prezydent:
Zoll.

Dodatek

do okólnika Rady Szkolnej Krajowej z dnia 5 sierpnia 1919. L. 213/pr. zawierający wskazówki do nauczania historji w szkołach średnich.

Istotne zmiany w programie naukowym historji w szkołach średnich wprowadzone okólnikiem R. S. K. z d. 5. VIII 1919. L. 213/pr. wymagają stosownych objaśnień i metodycznych wskazówek dla nauczycieli, które się niniejszem ogłasza.

I. Obrazki z dziejów i kultury Polski w kl. III i IV mają być podawane uczniom w związku synchronistycznym, t. zn. na tle najwybitniejszych zjawisk z historji i kultury innych narodów cywilizowanych.

Przy wykonywaniu tego programu zaleca się przestrzeganie prawideł perspektywy czasowej zarówno przez należyte ustosunkowanie czasów odleglejszych do bliższych i najbliższych w kreśleniu obrazków z przeszłości Polski, jako też przez należyte ustosunkowanie tych obrazków do ich tła powszechno-dziejowego pod względem ilościowym i jakościowym.

Z tego zasadniczego postulatu wysnuwają się następujące wskazania praktyczne:

1. Im czasy bliższe, z tem większą wyrazistością i plastyką wystąpią w przedstawieniu;

2. ilościowo znacznie więcej skreśli się uczniom obrazków z historji i kultury ojczystej, niż z dziejów i kultury innych narodów tak, by tło powszechnodziejowe nie zacierało, lecz uwypuklało i tłumaczyło, a więc zbliżało poznaniu uczniów przeszłość dziejową naszego narodu, co jest głównym celem nauki,

3. jakościowo dobierać należy z historji innych narodów postacie, zdarzenia i zjawiska obyczajowo-kulturalne o znaczeniu naprawdę powszechno-dziejowem, nie lokalnem, o doniosłości trwalszej, nie przemijającej;

4. wreszcie to tło powszechno-dziejowe winno się wiązać z właściwym obrazem przeszłości Polski nie luźnie przez samą tylko mechaniczną współczesność, lecz o ile możności organicznie przez łatwe i dla uczniów zrozumiałe nawiązania pewnego ważnego zjawiska z historji powszechnej do dziejów ojczystych (na zasadzie np. analogji lub przeciwieństwa).

Rada Szkolna Krajowa rozumie to dobrze, że żądając od nauczycieli stosowania się do powyższych wskazań (zwłaszcza przy obecnym braku odpowiednich podręczników), stawia im wymagania trudne, wychodzące poza granice przeciętnej rutyny nauczania, a wkraczające w sferę artyzmu metodyczno-dydaktycznego. Niemniej jednak Rada Szkolna Krajowa jest przekonana, że każdy nauczyciel odpowie na ogół intencjom powyższych wskazań, jeśli zastosuje się ściśle do dwóch elementarnych, a niezawodnych i wypróbowanych przykazań dydaktyki.

P i e r w s z e: że przed rozpoczęciem nauki wypracuje najszczegółowszy plan lekcyjny n a c a ł y r o k s z k o l n y zgóry, uwzględniając przytem podane w niniejszym okólniku wskazówki;

d r u g i e: że się na wszystkie lekcje będzie należycie przygotowywał i w ten sposób ułoży na nie pensa, by przeznaczone na jedną lekcję czy to opowiadanie jakiegoś zdarzenia lub kilku wiążących się z sobą zdarzeń, czy skreślenie sylwetki, postaci, lub obrazka kultury tworzyły zawsze zamkniętą w sobie całość.

Panowie Dyrektorowie i Kierownicy zechcą na konferencji otwierającej rok szkolny wezwać nauczycieli do wypracowania planów lekcyjnych na cały rok szkolny i przedłożenia ich sobie w odpisie. Czy w danym razie należałoby te plany poddać omówieniu na konferencji nauczycieli-historyków, uczących w zakładzie, pozostawia się uznaniu kierownictwa zakładu.

Nadmienia się przytem, że obowiązek wypracowywania przez nauczycieli planów lekcyjnych na cały rok szkolny, obecnie przypomniany tylko z racji wprowadzenia zmian w planie naukowym historji, pozostaje nadal w mocy w odniesieniu do nauczycieli wszystkich przedmiotów.

II. Przesunięcie początku pragmatycznego nauczania historji z klasy IV do V odpowiada uzasadnionym życzeniom, wyrażanym niejednokrotnie przez nauczycieli historyków.

Na najbliższy rok szkolny okazała się potrzeba rozłożenia materjału naukowego na klasy V—VIII w inny sposób dla zakładów (gimnazjów i gimnazjów realnych) takich, w których nauka w roku ubiegłym odbywała się prawidłowo [pod A], a w inny dla tych, w których z powodu wypadków wojennych doznała ona znacznego uszczerbku [pod B].

Materjał wyznaczony zwłaszcza dla klas V i VI jest w zakładach pierwszej kategorji znacznie obszerniejszy, niż w zakładach drugiej kategorji, a to dlatego, że uczniowie tych klas w zakładach pod A) będą p r z e w a ż a j ą c ą część materjału, w roku minionym w kl. IV i V już przerobionego, w nadchodzącym roku szkolnym tylko p o w t a r z a l i. Nastręcza się tedy dla nauczycieli sposobność umiejętnego wyzyskania tego dorobku pracy własnej i uczniów z roku ubiegłego w celu należytego pogłębienia wiedzy już nabytej, konieczność zaś znacznie szybszego tempa w przerabianiu partyj powtarzanych umożliwi im wyczerpanie dość obszernych pensów wyznaczonych na poszczególne klasy.

Z tem wszystkiem jednak pozostaje niezmienionym i oczywistym fakt odjęcia stopniowi wyższemu na ogół 2 godzin nauki (z kl. VI). Fakt ten w związku z nader wysokim poziomem wymagań, jakie uczniom stawia podręcznik (Zakrzewskiego), nastręczy niezawodnie znaczne trudności zwłaszcza w zakresie historji powszechnej.

Trudności te jednak nie są nie do przezwyciężenia przy umiejętnem stosowaniu zasady: *non multa sed multum* i przy takiem udostępnieniu uczniom podręcznika, by nic nie uronić z cennych jego zalet, a zmniejszyć trudności, tkwiące w jego metodzie. A więc nie chodzi tu tylko o proste skreślanie z książki szczegółów drugo- lub trzeciorzędnych, co naturalnie czynić można i należy bez wahania, lecz przedewszystkiem o rzecz inną — zgoła ważniejszą.

Podręcznik Zakrzewskiego (zwłaszcza w części II i III), posuwając pragmatyczność wykładu do granic bardzo dalekich, stawia obok siebie zdarzenia czy zjawiska z dziejów kilku państw lub narodów, znajdujące się na przestrzeni bardzo niewielkiego okresu czasu (nieraz kilku zaledwie lat), wskutek tego uczeń musi zbyt często przenosić się na różne widownie historyczne. Przy takim wykładzie nieraz rysunek wielkich postaci dziejowych, których dłuższa działalność stanowi już dla siebie okres, ważny nietylko dla danego narodu lub państwa, ale w historji powszechnej, rozrywa się na szereg fragmentów, oddzielonych w książce odstępami kilku lub kilkunastu stronic.

Tę metodę (skrajnie synchronistyczną) winien nauczyciel złagodzić i w wykładzie swym zbliżyć się do metody eidograficznej, a to w ten sposób, że będzie grupował zjawiska z dziejów kilku państw lub narodów na przestrzeni okresu znacznie dłuższego (np. połowy stulecia, a nawet — zależnie od epoki — całego stulecia). Rzecz prosta, że po każdym takim wykładzie musi nauczyciel najdokładniej wskazać uczniom, w jakim porządku i w jakiej rozciągłości mają w nauce domowej korzystać z ustępów w książce, na których opierał się wykład nauczyciela.

Że do umiejętnego wprowadzenia w życie powyższych wskazówek, koniecznem jest wypracowanie przez nauczyciela jak najszczegółowszego planu lekcyjnego na cały rok zgóry i należyte przygotowanie się do każdej lekcji, jest rzeczą oczywistą.

Skreślony powyżej jeden ze sposobów, w jaki możnaby i należałoby ułatwić uczniom korzystanie z podręczników Zakrzewskiego, zaleca się w znacznie większej mierze, niż przy nauce gimnazjalnej, w szkołach realnych i liceach żeńskich z powodów łatwo zrozumiałych.

W szczególności co do liceów należy ścisłość pragmatycznego wykładu książki łagodzić jak najsilniej, a w doborze tematów dziejowych, które mają być przedmiotem nauki, wysuwać na plan pierwszy zjawiska o walorach etycznych i praktyczno-życiowych, zdarzenia tłumaczące się same przez się jasno lub pociągające nieśmiertelnem pięknem i wielkością. Unikać — o ile możności — należałoby zbyt abstrakcyjnej spekulacji, stąd też dzieje polityczne sensu stricte i obrazki obyczajowo-kulturalne zajmą w wykładzie nauczyciela bez porównania więcej miejsca, niż zawiłe ewolucje z dziedziny prawodawstwa, stosunków społeczno-gospodarczych i t. p. Korzystanie z podręczników Zakrzewskiego, który w liceach utrzymują się tylko siłą konieczności fizycznej z braku innych stosowniejszych, będzie uczennicom udostępnione tylko pod tym warunkiem, jeśli nauczyciel (ka) po każdym wykładzie nie będzie szczędzić ołówka, czyto dla skreślenia, co zbyteczne, czy dla przestawienia porządku ustępów w książce, czy dla jednego i drugiego.

III. Co się tyczy szczególnego uwzględniania dziejów Polski w nauce historji powszechnej na stopniu wyższym, trzeba znaleźć właściwą i należytą miarę w ustosunkowaniu historji naszej do materjału z dziejów powszechnych. Nie można traktować historji polskiej pobieżnie ze względu na to, że będzie ona osobnym przedmiotem nauki w klasie VII i VIII, jak również niewskazanem jest zbytnie wyolbrzymianie materjału z dziejów Polski kosztem historji powszechnej.

IV. Nauka o państwie i statystyka w klasie najwyższej odmiennie nieco traktowaną będzie w gimnazjach, niż w szkołach realnych. Gdy bowiem w gimnazjach rzecz o ustroju państwa ma być przerabianą z uwzględnieniem rozwoju historycznego, w szkołach realnych główny nacisk kłaść należy na obecny ustrój Rzeczypospolitej. Tu i tam jednak, gdy będzie uchwaloną i ogłoszoną konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, należy z jej treścią zapoznać uczniów gruntownie, a niektóre partje ważniejsze (np. o prawach i obowiązkach obywatelskich) przyswoić z całą ścisłością.

V. Jest rzeczą oczywiście pożądaną, żeby uczniowie posługiwali się najnowszemi wydaniami podręczników, dopuszczonych do użytku szkolnego, co jednak nie wyklucza w dzisiejszych ciężkich czasach konieczności pozwalania na korzystanie z wydań dawniejszych.

VI. W klasie VII zakładów ad A) należy klasyfikować osobno z historji powszechnej, dziejów Polski, geografji Polski, której nauka odbywać się będzie w II półroczu przez 2 godziny tygodniowo.

L. 7040/IV.

Okólnik

Rady Szkolnej Krajowej do Dyrekcyj szkół średnich we wschodniej części kraju w sprawie programu nauki na rok szkolny 1919/20.

Wskutek wypadków, które nawiedziły kraj nasz w ubiegłym roku szkolnym, nauka w przeważnej części szkół średnich istniejących na obszarze byłej Galicji wschodniej, albo nie mogła się odbywać normalnie, albo na szereg miesięcy, musiała ustać zupełnie. Wskutek tego powstały oczywiście dotkliwe niedobory w zakresie wiedzy, przewidzianym w planach naukowych. Że jednak w rozmaitych miejscowościach czas trwania mniej lub więcej normalnej nauki, stosownie do warunków lokalnych był różny, więc też powstała znaczna nierównomierność w wyczerpaniu materjału naukowego w poszczególnych zakładach. Wobec tego ustalenie powszechnie dla wszystkich wymienionych szkół obowiązującej normy postępowania w sprawie treści nauki w przyszłym roku szkolnym byłoby rzeczą chybioną. Natomiast zechcą grona z początkiem I półrocza 1919/20 r. we własnym zakresie ułożyć plan nauki dla swych zakładów na przeciąg tego roku, włączając doń tę część materjału, której nie zdołano przerobić w roku ubiegłym i ograniczając treść wiedzy

w ten sposób skombinowaną do miary, wskazanej przez możność jej opanowania, przyczem nie należy wykluczać możliwości przeniesienia części materjału, przeznaczonego normalnie do nauki w roku 1919/20 na rok 1920/21, gdyby jej wyczerpanie w roku przyszłym okazało się niewykonalnem.

Z Rady Szkolnej Krajowej.

We Lwowie dnia 31. lipca 1919.

Prezydent:
Zoll.

L. 221/pr.

O k ó l n i k

Rady Szkolnej Krajowej do Rad szkolnych okręgowych i Dyrekcyj seminarjów nauczycielskich publicznych i prywatnych z prawem publiczności w sprawie urządzenia nauki w szkołach ludowych z językiem wykładowym polskim w roku szkolnym 1919/1920 na obszarach objętych wypadkami wojennymi w ubiegłym roku szkolnym.

Wskutek wypadków wojennych, których widownią był w ostatnich czasach znaczny obszar kraju, nauka w szkołach ludowych i seminarjach nauczycielskich na tym obszarze nie mogła w ubiegłym roku szkolnym odbywać się normalnie i doznała poważnej przerwy.

Aby ujednostajnić postępowanie mające na celu powetowanie braków wynikających z tej przerwy i zabezpieczyć w możliwie krótkim czasie normalny tok nauki, podaje Rada Szkolna Krajowa następujące wskazówki, których przestrzegać należy w roku szkolnym 1919/1920 przy przyjmowaniu młodzieży do szkół ludowych i seminarjów nauczycielskich oraz przy prowadzeniu nauki:

I. Szkoły ludowe.

A) Szkoły pospolite typu wiejskiego.

1. W ostatnim tygodniu sierpnia b. r. przeprowadzić należy egzamin tych dzieci, które z początkiem roku szk. 1918/1919 zapisały się na stopień I, lecz z powodu przerwy w nauce szkolnej nie były klasyfikowane. Egzamin przeprowadzi w szkole 1-kl. nauczyciel sam, w więcejklasowej zaś z kierownikiem szkoły według postanowień § 217 Regulaminu szkolnego — jednakże bez spisywania szczegółowego protokołu egzaminacyjnego i bezpłatnie, — celem wyeliminowania tych dzieci, które po częściowem uzupełnieniu braków w czasie pierwszych dwóch miesięcy nowego roku szk. będą mogły skutecznie korzystać z nauki na stopniu II. Zbyt wygórowanych wymagań przy tym egzaminie stawiać nie należy: wystarczy, jeżeli dziecko umie składać zgłoski w zakresie grafiki i małego druku. Dzieci nie odpowiadające tym wymaganiom pozostaną na stopniu I, na który nadto zapisać należy kontyngent normalny, t. j. dzieci 6-letnie, obowiązane do uczęszczania do

szkoły od 1 września 1919. Tak wzmocniony stopień I pobierać będzie naukę wedle planu normalnego w przepisanej liczbie godzin.

2. Dzieci, które przy egzaminie powyższym wykażą poziom umożliwiający im skuteczne korzystanie z nauki na st. II, należy zapisać na stopień II i po wyrównaniu zasadniczych braków w zakresie czytania, rachunków i pisania dużych liter — naco poświęcić należy co najwyżej 2—3 pierwsze miesiące roku szk. 1919/1920 — przerobić z niemi zredukowany odpowiednio plan nauki stopnia II. Dla umożliwienia wyrównania braków sporządzić należy odpowiedni plan przejściowy uwzględniający zarazem wspomnianą redukcję planu normalnego. Nie podając szczegółowych wskazówek co do redukcji, Rada Szkolna Krajowa zauważa, że wygotowanie i przeprowadzenie planu przejściowego zależeć będzie w poszczególnych wypadkach nietyle od litery przepisu, ile raczej od warunków miejscowych i od stopnia rozwoju intelektualnego dziatwy, co najlepiej ocenić potrafi samodzielnie pracujący nauczyciel.

3. Z pośród dzieci zapisanych w roku szk. 1918/1919 na stopień II należy w sposób wskazany w punkcie 1 wyeliminować te, które wykażą poziom umożliwiający im skuteczne korzystanie z nauki na stopniu III. Miarą wymagań będzie tu dla nauczyciela okoliczność, czy zdoła on z danem dzieckiem przerobić skutecznie zredukowany do możliwego minimum materjał naukowy w czasie odpowiednio skróconym. Uzyskany w ten sposób kontyngent, stanowiący 3 rok nauki, pobierać będzie naukę normalnie, względnie z modyfikacjami przewidzianemi niżej — z uwzględnieniem w każdym razie tej okoliczności, że przedewszystkiem należy pewien czas poświęcić na wyrównanie strat.

4. Dzieci, które w r. szk. 1918/1919 zapisane były na 3 względnie 5 r. nauki, przechodzą z początkiem roku szk. 1919/1920 na 4 względnie 6 rok nauki. W szkołach, w których 3 wzgl. 5 r. nauki wspólnie z 4 wzgl. 6. r. nauki uczy równocześnie ta sama siła nauczycielska, należy materyał brany co roku naprzemian (t. j. z rachunków i z wiadomości z dziejów i przyrody) uzgodnić tak w planie przejściowym, by dzieci kończące 4 rok nauki mogły z końcem roku szk. 1919/1920 przejść normalnie na stopień IV, zaś dzieci kończące 6 rok nauki — na naukę dopełniającą. Natomiast w szkołach, w których każdy rok pobiera naukę zosobna, plan przejściowy obejmie tylko 4 wzgl. 6 rok nauki. W planie przejściowym szkół o dwóch lub więcej siłach nauczycielskich należy w miarę potrzeby podnieść wymiar godzin dla wymienionych przedmiotów o 1—3 godz. tygodniowo w obrębie normalnych 30 godzin obowiązkowych, przyczem zwraca się uwagę, że w myśl rozporządzenia Rady Szkolnej Krajowej z d. 24 I 1911 L. 36454 Dz. Urz. Nr. 4 z d. 17 II 1911 w razie nieodzownej konieczności obowiązani są kierownicy do objęcia nauki w wyższym wymiarze godzin t. j. ponad 20—26 tyg. — bez osobnego wynagrodzenia aż do 30 godzin tygodniowo (w myśl art. 18 ustawy z d. 25 maja 1907 Dz. u. kr. Nr. 49).

5. Dzieci, zapisane w r. szk. 1918/1919 na 4 r. nauki, należy w sposób analogiczny jak dzieci II stopnia nauki (ob. punkt. 3) rozdzielić na podstawie egzaminu na rok szk. 1919/1920 na 4 i 5 rok nauki.

6. Dzieci, które w r. 1918/1919 zapisane były na 6 rok nauki codziennej, przeniesione będą z początkiem roku szk. 1919/1920 na naukę dopełniającą z wy-

jątkiem tych, ktore dobrowolnie zgłoszą się do dalszego uczęszczania na naukę codzienną. Podobnież młodzież zapisana w r. 1918/1919 na 1 wzgl. 2 rok nauki dopełniającej, przechodzi na 2 wzgl. 3 r. nauki. Młodzieży, która w r. 1918 ukończyła już dwa lata nauki dopełniającej, nie należy zniewalać do dalszego uczęszczania na tę naukę.

7. Wskutek tego, że naukę dopełniającą w r. szk. 1919/1920 pobierać będą dzieci, które na naukę codzienną uczęszczały faktycznie prawie o rok krócej niż w warunkach normalnych, należy naukę dopełniającą prowadzić jak najintensywniej i przeznaczony na nią czas wyzyskać w całej rozciągłości celem wyrównania braków — przedewszystkiem braków w nauce czytania i pisania — oraz celem zaokrąglenia wiadomości, które młodzież po ukończeniu prawidłowej nauki szkolnej posiadać powinna stosownie do brzmienia § 7 Statutu organizacyjnego nauki dopełniającej, ogłoszonego rozporządzeniem Rady Szkolnej Krajowej z d. 4 grudnia 1897 L. 29.578 („Ust. i rozp." Pierożyńskiego str. 156 i nast.).

B) Szkoły pospolite typu miejskiego.

1. W szkołach 5-kl. i 6-kl. przyjęte zostaną do kl. I dzieci 6-letnie i 7-letnie, t. j. te, które rozpoczęły naukę w r. szkolnym 1918/1919. Dzieci te rozdzielić należy na dwa oddziały prowadzone przez jedną siłę nauczycielską. Oddział pierwszy, złożony z dzieci 6-letnich, będzie pobierał naukę wedle planu naukowego klasy I do końca roku szkolnego; drugi oddział, złożony z dzieci starszych (7-letnich), prowadzony będzie do końca stycznia 1920 r. jako klasa I, dalej zaś, po przeprowadzonej klasyfikacji, jako klasa II przez tego samego nauczyciela do końca roku szk. 1919,1920. Dzieci oddziału drugiego, któreby w pierwszem półroczu nie odpowiedziały wymaganiom stosownie zredukowanym, przeniesione będą z końcem półrocza do oddziału pierwszego i będą uczęszczały do końca roku szk. do klasy I.

2. Dzieci, które w roku szk. 1917/1918 ukończyły I, II, III i IV klasę, poddać należy egzaminowi w myśl § 217 Reg. szk. Stosownie do wyniku egzaminu mogą one z początkiem roku szk. 1919/1920 przejść do kl. III, IV, V, wzgl. VI. Egzamin ten odbędzie się bezpłatnie.

3. Dzieci, które w r. 1917/1918 ukończyły wprawdzie I, II, III i IV klasę, lecz nie poddadzą się egzaminowi lub też okażą przy tym egzaminie postępy tak słabe, że korzystanie z nauki w klasach wyższych byłoby dla nich niemożliwem, przejdą z początkiem roku szk. 1919/1920 do kl. II, III, IV, wzgl. V.

4. Dzieci, które w r. 1918 nkończyły pierwszy rok nauki kl V w szkołach 5-klasowych, względnie klasę V w szkołach 6-klasowych, o ile nie poddadzą się egzaminowi (bezpłatnemu) na podstawie § 217 Reg. szk. lub okażą przy tym egzaminie postępy niedostateczne, przejdą na osobną zorganizować się mającą naukę dopełniającą po myśli rozporządzenia tutejszego z d. 26 marca 1901 L. 8683 (Pierożyń. str. 160), celem częściowego wyrównania braków i zaokrąglenia nauki. Zorganizowaniem tej nauki zajmie się Rada Szkolna Okręgowa.

Gdyby wszystkie w tym ustępie wymienione dzieci zapisały się dobrowolnie na 2 rok do klasy V szkół 5-klasowych względnie do klasy VI szkół 6-kl., odpadnie potrzeba organizowania tej specjalnej nauki dopełniającej.

C) Szkoły wydziałowe.

1. W 4-kl. szkołach pospolitych połączonych ze szkołami wydziałowemi urządzona będzie nauka tak samo jak w klasach niższych szkół 5- i 6-klasowych.

2. W szkołach wydziałowych nauka odbywać się będzie tak, jak gdyby przerwy w roku szk. 1918/1919 nie było, a uczennice i uczniowie pragnący powetować rok, mogą z początkiem roku szk. 1919/20 składać egzamin podobnie jak to określono w ustępie B punkt 2 i 3 niniejszego okólnika.

Wszystkie dotyczące egzaminy odbędą się bezpłatnie.

D) Uwagi ogólne.

1. Pragnąc skupić całą uwagę nauczycielstwa około nauki języka polskiego, jako zasadniczo najważniejszego czynnika kształcącego, Rada Szkolna Krajowa przenosi naukę języka ruskiego z drugiego roku nauki na trzeci rok.

2. Z tych samych powodów upoważnia się Rady Szkolne Okręgowe do usunięcia języka niemieckiego w roku szkolnym 1919/20 z planu nauki szkół wydziałowych oraz piątej i szóstej klasy szkół ludowych pospolitych, ewentualnie do zredukowania liczby godzin nauki tego języka na korzyść nauki języka polskiego.

3. Plany przejściowe ułożone w myśl powyższych wskazówek sporządzić należy już w czasie wakacyj, a Rady Szkolne Okręgowe zatwierdzą je tak, by z dniem 1. września 1919 rozpocząć się mogła wedle nich uregulowana nauka.

Tam, gdzie z powodu nieobecności nauczyciela lub wskutek mianowania świeżej, nie mającej jeszcze potrzebnego doświadczenia siły nauczycielskiej groziłaby szkodliwa zwłoka zajmie się ułożeniem planu przejściowego obejmującego minimum tego, bez czego dalsza nauka nie mogłaby by być skutecznie prowadzoną — okręgowy inspektor szkolny ewentualnie przy pomocy wyznaczonych przezeń sił nauczycielskich. Przy przerabianiu tak sporządzanych planów w szkołach znajdujących się w warunkach korzystniejszych nauczyciele sami rozszerzą w miarę możności zakres objętego planem materjału naukowego.

Plany przejściowe układać należy tak, by rzeczy odnoszące się do Polski (geografja, historja, przyroda) mogły być uwzględnione w jak najszerszej mierze.

4. Naukę robót ręcznych kobiecych ogranicza się narazie do cerowania i naprawiania bielizny.

5. Nauka na stopniu I może być w danym razie ze skutkiem prowadzona bez elementarza przy pomocy tablicy szkolnej i abecadła ruchomego, które nauczyciel sam może sporządzić. Podobnie może dziatwa obejść się bez książek rachunkowych i zaoszczędzić tym sposobem wydatków rodzicom w tych ciężkich czasach.

6. Co do szkół, w których ze względu na szczególniejsze warunki miejscowe zastosowanie niniejszego okólnika co do urządzenia nauki nasuwałoby trudności, wprowadzą Rady Szkolne Okręgowe celowe zarządzenia odbiegające od treści powyższych zarządzeń i podadzą je do wiadomości Rady Szkolnej Krajowej.

II. Seminarja nauczycielskie.

1. Uczniowie (uczennice), którzy uzyskali w seminarjach lub na zorganizowanych osobno kursach prywatnych (kompletach) świadectwo roczne z pomyślnym postępem, przechodzą na kurs wyższy bez żadnych zastrzeżeń.

2. Uczniowie (uczennice), którzy byli internowani lub z jakiejkolwiek innej przyczyny nie mogli uczęszczać ani do seminarjum ani na kursa prywatne, mogą składać egzamin wstępny celem uzyskania przyjęcia na kurs wyższy, o ile nie zechcą dobrowolnie powtarzać tego kursu, na który byli zapisani w roku szkolnym 1918/19. Przy egzaminie wstępnym powinni okazać takie przygotowanie, któreby dorównało wiadomościom, nabytym przez uczniów danego zakładu w roku szkolnym 1918/19 w seminarjum lub na kursach prywatnych (kompletach).

3. Uczniowie (uczennice), pełniący służbę wojskową, mogą składać egzamin roczny celem uzyskania świadectwa ukończenia tego kursu, na który uczęszczali w roku szkolnym 1918/19. Egzamin ten odbędzie się na sposób egzaminu prywatnego, a w rubryce „Zachowanie się“ dopisać należy: „Uczył się prywatnie“. W nagłówku powoła się Dyrekcja na niniejszy okólnik, ponieważ egzamina prywatne w seminarjach nie są przewidziane

4. Niewyczerpany w roku szkolnym 1918/19 materjał naukowy należy w odpowiednim skróceniu wykończyć wraz z materjałem następnego kursu w roku szkolnym 1919/20; tylko wyjątkowo można część tego ostatniego przenieść na następujący rok szkolny.

5. W roku szkolnym 1919/20 można wyjątkowo użyć na IV kursie w seminarjach męskich jednej godziny ćwiczeń z zakresu gospodarstwa wiejskiego, z gry na skrzypcach i gimnastyki na naukę pedagogiki, geografji i historji. W seminarjach żeńskich można użyć jednej godziny nauki robót ręcznych, gry na skrzypcach i gimnastyki na naukę pedagogiki, geografji i historji.

6. Za powyższe egzaminy wstępne i roczne nie należy tym razem żądać uiszczenia taksy.

Z Rady Szkolnej Krajowej.

We Lwowie dnia 8 sierpnia 1919.

Prezydent:

Zoll.

Nakładem funduszu szkolnego krajowego.

Z Drukarni Władysława Łozińskiego we Lwowie, ulica Czarnieckiego 12,

pod zarządem Józefa Ziembińskiego.

[174]